

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2016

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(20-21 квітня 2016 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 4

Редакційна колегія: **А. Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова); **С. В. Руденко**, д-р філос. наук, доц. (заст. голови); **В. А. Бугров**, канд. філос. наук, проф.; **Т.П.Кононеко**, д-р філос. наук, проф.; **І. С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа**, д-р політ. наук, доц.; **М. І. Обушний**, д-р політ. наук, проф.; **В. І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук**, канд. філос. наук, проф.; **М. Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **Є. А. Харьковщенко**, д-р філос. наук, проф.; **І.В.Хоменко**, д-р філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **Л. О. Шашкова**, д-р філос. наук, проф.; **П. П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **Я.А.Соболевський**, канд. філос. наук (відп.секр.); **В.Є.Туренко**, канд. філос. наук.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 9 від 28 березня 2016 року)*

"Дні науки філософського факультету – 2016", Міжн. наук. конф. (2016 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2016", 20-21 квіт. 2016 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. – Ч. 1. – 119 с.

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2016

ДИНАМІЧНИЙ ПОВОРОТ В СУЧАСНІЙ ЕПІСТЕМІЧНІЙ ЛОГІЦІ

Сам термін "Динамічний поворот" в сучасну логіку вводить і починає активно просувати логік Йохан Ван Бентем в 1996 році [Benthem J. van, Exploring Logical Dynamics, CSLI Publications, Stanford, 1996.]. Він обґрунтовує необхідність такої характеристики тим, що логіка сьогодні цілеспрямовано змінює свій об'єкт дослідження: від безособових міркувань до низки пізнавальних дій, здійснюваних конкретним суб'єктом (суб'єктами), а епістемічна логіка зосереджується на аналізі комунікації та мовних ігор. Загалом логічні дослідження динаміки знань, які згодом почнуть називати "динамічний поворот" і асоціювати з аналізом реальної комунікативної діяльності, починаються раніше – приблизно з 70-х років ХХ ст. і за змістом вони не зовсім відповідали тому пафосу, який вкладається в поняття динамічного повороту сьогодні. Перші дослідження динаміки знань були зумовлені досить широким спектром проблем, зокрема філософськими дослідженнями моделей розвитку наукових теорій як способу впорядкування та існування наукового знання (І. Леві, В. Харпер та ін.); проблемами внесення змін до юридичних актів та узгодження дилем в них (Д. Макінсон, П. Герденфорс та ін.); розвитком ймовірнісних та контрфактичних логік (Д. Льюїс та ін.). Основна увага зосереджувалася на способах представлення знання та результатів дій над знаннями, розширення стандартних систем епістемічної логіки за допомогою уведення операцій пізнавальних дій, розробка їх семантичного обґрунтування – роботи у цьому напрямку отримали узагальнену назву "перегляд переконань" (belief revision).

У цей час в епістемічній логіці спостерігається зміщення акценту об'єкту дослідження від знання до переконання. Строге поняття знання, що передбачає, перш за все, незмінну істинність, поступається більш поміркованому поняттю переконання – інформації, що на даний момент вважається істинною певним суб'єктом (суб'єктами). Перехід від знання до переконання у епістемічній логіці дає змогу розглядати пізнавальні операції, що уможливають не тільки розширення множини переконань, але й її перегляд, скорочення й інші види змін. "Золотий стандарт" аналізу пізнавальних дій представлений в системі AGM – постулатному підході, основу для якого склали роботи К. Алчуррона, П. Герденфорса та Д. Макінсона та інших логіків середини 80-х років ХХ ст. У цих дослідженнях сформульовані набори постулатів для основних пізнавальних дій: розширення, скорочення та ревізії, сформульовані критерії раціональності пізнавальних дій, визначено критерії раціональності пізнавального суб'єкта, розроблена семантична основа.

Спираючись на переконання у якості основного об'єкту дослідження, системи динамічної епістемічної логіки ставлять перед собою низку завдань: дослідити процес отримання і функціонування переконань;

дослідити властивості переконань, що проявляються в процесі їхнього функціонування; встановити основні принципи, за якими здійснюється процес зміни переконань; розглянути основні пізнавальні операції, за допомогою яких відбувається процес зміни переконань; прояснити роль суб'єкта в процесі зміни переконань та інші. Але це не зовсім та динамічна логіка, про яку говорить Ван Бентем. Логічна експлікація індивідуальних і соціальних механізмів навчання, логічний аналіз проблем штучного інтелекту, побудова логічних моделей для інтелектуальних систем, здатних до самодіагностики та навчання, побудова логічних моделей комунікації, реалізація комунікативних ігор виявляється дуже проблематичною у AGM-подібних системах. Перш за все, причина утрудненя полягає у тому, що AGM дозволяє реалізувати лише моноагентні системи дуже високого рівня ідеалізації. З огляду на це Ван Бентем зауважує, що дуже часто наші переконання можуть потребувати перегляду і уточнення внаслідок суперечливого зіткнення з чужою точкою зору, тобто в ході комунікації. Він наголошує, що раціональна поведінка є багатосуб'єктною здатністю, а не вмінням ізольованого розуму: адже розум не терпить самотності! Розглядаючи у якості основних епістемічних об'єктів не знання, а переконання, логіки вводять можливість помилки до сфери аналізу механізмів набуття знання. Наші очікування і переконання, навіть будучи хибними, являють собою той творчий дар, що дозволяє нам орієнтуватися у світі, в якому знання постають рідко доступною валютою. Натомість можливість помилятися постає досить продуктивною, у сенсі того, що помилка існує поруч з можливістю її виправлення і тоді ми бачимо тісний зв'язок між навчанням і міркуванням. При цьому ми маємо бути впевнені, що подібне розширення меж дослідження залишає нас на території логіки [Ван Бентем Й. Раздувая огонь разума // Vox / Голос. – Вып. 18. – 2015.]. Таким чином, основною особливістю динамічного повороту в епістемічній логіці має бути постановка понять комунікації та інформування в центр логічного дослідження, а основною метою динамічної епістемічної логіки має бути розкриття принципів взаємодії суб'єктів комунікації та опис цих принципів в термінах знання, дії, навчання, помилкових вчинків та інших соціальних дій. Відтак, епістемічна логіка має одночасно вивчати всі основні види інформування: умовиводи, спостереження та комунікацію, а також форми їх взаємозв'язку, що проявляються при плануванні, обговоренні та прийнятті рішень.

Перше враження, що виникає після того як окинути оком гіперперспективу запропонованих напрямків дослідження, – логіки намагаються створити логічний аналог диференційного числення з метою відображення процесуальності знання. Але більш детальний розгляд дає підставу поставити питання – чи дійсно має місце "динамічний поворот" у логіці, зокрема епістемічній? Наразі поряд з динамічним поворотом можна назвати комунікативний поворот, ціннісний, аргументативний, неформальний та низку інших, взаємопов'язаних між собою. Насправді говорити про наявність поворотного моменту, подібного до виникнення некласичних логік, немає підстав. Подібні повороти, скоріше, – мода і є

наслідком розширення області застосування логіки. Але немає сенсу і принижувати значення таких модних течій, оскільки вони відображають тенденції, які згодом можуть перетворитися на досить продуктивні гілки логіки. Крім того, потрібно зауважити, що динамічний поворот в епістемічній логіці, що по суті представляє собою зміщення акцентів від розгляду статичного знання до аналізу змін переконання має досить велике значення для епістемології в цілому.

Н. А. Колотилова, доц., КНУТШ, *Kuiv*
n_kolotilova@ukr.net

СПЕЦИФІКА РИТОРИЧНОГО СИЛОГІЗМУ В КОНЦЕПЦІЇ АРИСТОТЕЛЯ

На сучасному етапі в сфері логічного знання досить бурхливо розвивається теорія аргументації. Однак питання обґрунтованості та переконливості положень, які захищає людина в процесі комунікації, привернули увагу відомого давньогрецького філософа Аристотеля, 2400 річниця народження якого відмічається науковцями всього світу. Стагірīt присвятив дослідженню ораторської діяльності окремих трактат "Риторика", до якого так чи інакше апелюють видатні представники риторичної думки і минулих часів, і сучасності. Хоча ця робота послідовниками Аристотеля не була включена до корпусу його логічних праць ("Органону"), однак вона має важливе значення і для логіки та теорії аргументації, оскільки його теорія риторичного силогізму є, так би мовити, прикладним аспектом його загальної теорії силогізму.

Як відомо, Аристотель розрізняє силогізми залежно від сфери застосування. Наукові силогізми ("Аналітики") – це сфера наукового знання; діалектичні ("Топіка") використовуються у вправах, усних бесідах, філософському знанні, пізнанні перших начал будь-якої науки; риторичні, або ентимеми ("Риторика") – ораторська діяльність, спрямована на переконання аудиторії; софістичні та еристичні – перемога в суперечках. При цьому Стагірīt підкреслює тісний взаємозв'язок риторики та діалектики, які, в свою чергу, базуються на аналітиці (логіці), адже основу діалектичних обговорень і ораторських промов складає те, що є предметом вивчення логіки, а саме: силогізми і наведення. Аристотель підкреслює, що діалектика і риторика є методами пошуку доказів, покликаних переконати аудиторію. Діалектика розглядає як методи доведення силогізм і наведення. Риторика – ентимему і приклад: "...коли на основі багатьох подібних випадків роблять висновок про наявність якогось факту, то такий висновок там [у "Топіці" – *Авт.*] називається наведенням, тут [у "Риторичі" – *Авт.*] – прикладом. Якщо ж з наявності якогось факту роблять висновок, що завжди або більшою частиною наслідком наявності цього факту є наявність іншого факту, що відмінний від першого, то такий висновок називається там силогізмом, тут – ентимемою" [Аристотель. Риторика / Аристотель; [пер. с древнегреч. Н. Плато-

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 5 "ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ"

Підсекція "ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ І НАУКИ ПРО КУЛЬТУРУ"

Аветисян А. І. Проблема методу у візуальних дослідженнях.....	3
Ардашова Я. І. Особенности становлення психокультури в процесі розвитку общества.....	5
Вершина В. А. Образ людини як філософська категорія.....	6
Дондюк А. М. Трансцендентальні та не-онтологічні виміри сучасного людського самоздійснення: деструктивні та креативні прояви досвіду	8
Козачинська В. В. Сучасні експлікації суб'єктивності: до проблеми гетерогенності.....	10
Коломієць О. Л. Феномен страху у філософії Я. Бюме та С. К'єркегора: метаантропологічний аналіз.....	12
Кретов П. В. Філософська антропологія та картина світу людини в XXI столітті.....	14
Mozgovoy L. Conceptualization of the philosophy of taoism in the historical and philosophical context	16
Носенок Б. Е. Трансцендентальна антропологія Миколи Бердяєва та євразійство	17
Скиртач В. М. Трансформація суб'єкта у клінічному вимірі філософської антропології	19

Підсекція "GULNURE STUDIES AND HUMANITIES"

Высоцкий А. А. Человек как субъект философствования.....	22
Данилова Т. В., Стихальська Я. Контексти культури Е. Холла	24

Danylova T. V. Japanese cultural values through the lens of F.Kluckhohn's value orientations theory	25
Денисенко О. І. Їжа як культурний феномен: філософсько-структуралістський аналіз	28
Dubrovina O. V. Creativity and traditions as complementary parts of a comprehensive cultural heredity process and developmental process	30
Дьоміна О. В. Раса, ґендер, клас в сучасній американській романтичній комедії.....	32
Загурська Н. В. Різноманіття постлюдського.....	34
Каравацька Н. О. Естетична медицина як новий вимір тілесності у сучасній культурі	36
Карповець М. В. Філософія міста у теоретико-культурній перспективі.....	38
Коцюба М. П. Політична антропологія та її цілі.....	39
Михайлов Д. Є. Кілька зауваг щодо філософії техніки Брюно Латура.....	41
Сайнчук М. М. Спорт в концепції філософії присутності Г.У. Гумбрехта	43
Солдатська Т. І. Мультикультуралістичний дискурс сьогодні – основні виклики та загрози	46

**Підсекція
"СТРУКТУРНА АНТРОПОЛОГІЯ. ЕТНОЛОГІЯ, ЕТНОГРАФІЯ"**

Візняк А. Е. Примордіалізм, інструменталізм та конструктивізм як основні теорії етнічності.....	48
Данилова Т. В. Цивілізаційний підхід до історії людства: П.Сорокін, А. Кребер, К. Квіглі.....	49
Дробович А. Е. Значення і трансформації громадського ритуалу в давньоримській державі: філософсько-антропологічний аналіз.....	51
Комісар Л. П. "Internet generation" і "Культура версії 4.0" як фрагменти "словника цифрової епохи"	54

Коптовец А. А. Проблема истории в феномене семантического бессмертия.....	56
Кузін В. В. Постколоніальні студії в Україні: спроба постмодерної експлікації культури.....	58
Манделіна О. С. Концептуалізація тексту як ключової медіатехнології у філософії культури	61
Мельник В. М. Нова теорія психологічної антропології.....	63
Пронин І. В. Проблема телесности и интерсубъективности в экзистенциализме Ж.-П.Сартра	65

Секція 6 **"ЛОГІКА ТА ДИСЦИПЛІНИ ЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ"**

Vabash A. How multimodal theory of argumentation can be a compromise between verbal and visual argumentation?	68
Бабюк В. Л. Критерій релевантності в оцінці аргументації: огляд тенденцій неформальної логіки.....	70
Білоус А. О. Катарсис як тактичний прийом у суперечці в інтернет-просторі	72
Бережнюк М. М. Невиражені засновки як спосіб латентного переконання в аргументації	74
Бондажевська Л. С. Внесок Аристотеля у розвиток теорії аргументативних помилок.....	76
Гаджисв В. В. Критика Я.Хінтїккою "Трихотомії Фреге" (теоретико-ігровий підхід).....	77
Демірська І. О. Роль Аристотеля в створенні логіки як науки	79
Загудаєва О. А. Специфіка логічного моделювання в праві.....	81
Козаченко Н. П. Динамічний поворот в сучасній епістемічній логіці.....	84
Колотілова Н. А. Специфіка риторичного силогізму в концепції Аристотеля	86

Комаха Л. Г. "Нелегітимна аргументація": від софістики до практики раціонального мислення.....	88
Konversky A. Y. Aristotle and informal logic.....	90
Невельська-Гордєєва О. П. Логічні міркування в пошуку істини: подолання логічних помилок.....	91
Незабитовський Г. В. Ентелехія як умова виникнення та розвитку науки	93
Petik I. On godel's first incompleteness theorem implications for philosophy of mathematics	96
Піонтковська Т. В. Особливості поширення логіки в Україні в XVI – XVII ст.....	96
Плахтій М. П. Трансформація української термінології традиційної логіки у діаспорі	97
Reva N. O. Some thoughts about priest's fictional objects.....	99
Савченко Н. Т. Сучасний погляд на прийнятність використання апелюючих аргументів (ad-аргументів)	101
Самойленко Л. О. Логічні та психологічні погляди М.Я.Грота.....	102
Synutsya A. Logical analysis of anti-zombie argument.....	104
Sobolevsky P. A. Paul Grice on semantic multiplicity (SM)	105
Тищенко М. В. Відношення атаки в ASPIC+ як репрезентація критики аргументації в аристотелівській логіці	107
Khomenko I. Revisiting the history of logic in Ukraine (19th – early 20th century)	109
Шарко О. В. Явище неясності, нечітка логіка та проблема штучної точності	110
Щербина О. Ю. Логічний аспект проблеми інтерпретації терміна "кваліфіковане мовчання законодавця"	113

Наукове видання

ДНІ НАУКИ
ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2016

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

(20-21 квітня 2016 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 4

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"
Виконавець Д. Ананьївський

Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 7,0. Наклад 80. Зам. № 216-7714.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Фл17.
Підписано до друку 30.03.16

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"
б-р Т. Шевченка, 14, 01601, м. Київ
☎ (044) 239 32 22; (044) 239 31 72; тел./факс (044) 239 31 28
e-mail: vpc_div.chief@univ.kiev.ua
<http://vpc.univ.kiev.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02